Limba aimara

De la Wikipedia, enciclopedia liberă

Acest articol se referă la o limbă amerindiană. Pentru alte sensuri, vedeți Aymara.

Aimara (*Aymar aru*) este o limbă amerindiană vorbită în America de Sud de 2.446.642 de oameni [6] (în majoritate de către membri al poporului aimara) și este așadar una din cele mai vorbite limbi amerindiene din lume. Cu limba jaqaru (740 de vorbitori)[7] este grupată în familia limbilor aimarane.

Aimara este una din cele 36 de limbi oficiale în Bolivia[3] și o limbă oficială la nivel regional în Peru.[4]

Cuprins

Distribuție geografică

Clasificare și limbi înrudite

Sunete

- Vocale
- Consoane

Ortografie

- Alfabetul aimara

Referințe

Bibliografie

Legături externe

Distribuție geografică

Limba aimara este vorbită în America de Sud pe platoul Altiplano în Munții Anzi. Este vorbită în următoarele țări:[1][2]

- Argentina: 30.000 vorbitori (data necunoscută)
- Bolivia: 1.790.000 vorbitori (anul 1987)
- Chile: 900 vorbitori (anul 1994)
- Peru: 442.000 vorbitori de aimara centrală (anul 2000) și 219.000 vorbitori de aimara sudică (anul 2006).

În Argentina, Bolivia și Chile doar aimara centrală este vorbită. Aimara sudică este folosită în regiunea între Lacul Titicaca și Oceanul Pacific în Peru. Cele mai mulți vorbitori

Aimara
Aymar aru

Pronunție	aj.ˈma.ɾa
Vorbită în	Argentina Bolivia Chile Peru
Regiuni	America de Sud
Număr de vorbitori	ayc: 219.000[1] ayr: 2.262.900[2]
Sistem de scriere	alfabetul latin
Tipologie lingvistică	Limbă aglutinantă Limbă SOV

Clasificare

Limbile amerindiene

- Limbile aimarane
- Aimara

Statut oficial și codificare

Limbă oficială în	Bolivia[3] Peru (pe nivel regional)[4]
ISO 639-1	ay
ISO 639-2	aym
ISO 639-3	aym (macrolimba)
(cel mai răspândit dialect)	ayc (aymara sudică) ayr (aymara centrală)

Extras

Declarația Universală a Drepturilor Omului – articolul 1:
1. T'aqa: Taqpach jaqejh khuskat uñjatatäpjhewa munañapansa, lurañapansa, amuyasiñapansa, ukatwa jilani sullkanípjhaspas ukham uñjasipjhañapawa.[5]

Răspândire în lume

de aimara sunt bilinguali, vorbind aimara și spaniolă.

Clasificare și limbi înrudite

Limba aimara este o limbă amerindiană din grupul limbilor aimarane. Este subîmpărțită în două dialecte: aimara centrală, vorbită de 2.262.900 de oameni și aimara sudică, vorbită de 219.000 de oameni în Peru. Există diferențe în vocabularul și în conjugarea verbelor între aceste două dialecte.

Există doar o singură altă limbă în acest grup, limba jaqaru, vorbită de doar 740 de persoane în două sate în regiunea Lima, Peru.[7] Conform „Cărții roșia a limbilor în pericol" a organizației internaționale UNESCO, Jaqaru este o limbă „periclitată".[8] Jaqaru are încă un dialect, denumit cauqui sau kawki, care este uneori considerat o proprie limbă. Cu doar 11 vorbitori în anul 1998, cauqui este pe cale de dispariție.[9]

Lumea aimarofonă

Puteți vizita Wikipedia **în Aimara**.

Această pagină poate conține caractere Unicode

Modifică date / text (https://ro.wikipedia.org/w/index.php?title=Limba_aimara&action=edit&section=0)

Sunete

Vocale

Limba aimara are doar trei perechi de vocale: **a, i, u**. Fără diacritice aceste vocale sunt pronunțate scurt, iar cu tremă, lung (**ä, ï, ü**). În combinație cu consoane uvulare (q, q', qh, x) are loc o mutație fonetică în pronunția vocalelor i și u (/i/ → [e], /u/ → [o]). Aimara nu are diftongi, iar două semivocale (w și y).

Consoane

Limba aimara are 26 de foneme consonantice (două dintre ele fiind semivocalele j și w). Oclusivele sunt grupate în trei perechi: oclusive surde, oclusive aspirate și oclusive glotalizate.

		Bilabiale	Dentale/ Alveolare	Postalveolare	Palatale	Velare	Uvulare
Nazale		m	n		ɲ		
Oclusive	**surde**	p	t	tʃ		k	q
	aspirate	pʰ	tʰ	tʃʰ		kʰ	qʰ
	glotalizate	pʼ	tʼ	tʃʼ		kʼ	qʼ
Fricative			s			x	χ
Vibrante			r				
Laterale			l		ʎ		
Sonante					j	w	

Ortografie

Limba aimara are o ortografie fonemică și folosește alfabetul latin cu niște digrame, o trigramă și semne diacritice.[10]

Digraful *ch* se folosește pentru consoana oclusivă palatală (k) și *ll* pentru consoana laterală palatală (ʎ). Digrafele *ph*, *th*, *kh* și *qh* sunt folosoite pentru oclusivele aspirate (pʰ, tʰ, kʰ și qʰ). Pentru consoana oclusivă postalveolară (tʃʰ) se folosește trigraful *chh*.

Semnul *ñ* se folosește pentru consoana nazală palatală (ɲ) și semnele *p'*, *t'*, *ch'*, *k'* *și* *q'* pentru oclusivele glotalizate (pʼ, tʼ, tʃʼ, kʼ și qʼ). Pentru vocalele lungi se adaugă un trema pe vocalul inițial (*ä*, *ï*, *ü*).

Alfabetul aimara

Alfabetul aimara are 26 de consoane, 3 vocale și trei vocale lungi.[11]

Alfabetul aimara																														
Literă	**a**	**ä**	**ch**	**chh**	**ch'**	**i**	**ï**	**j**	**k**	**k'**	**kh**	**l**	**ll**	**m**	**n**	**ñ**	**p**	**ph**	**p'**	**q**	**qh**	**q'**	**r**	**s**	**t**	**th**	**t'**	**u**	**ü**	**w**	**x**	**y**
Fonem	a	aː	k	tʃʰ	tʃʼ	i	iː	x	k	kʼ	kʰ	l	ʎ	m	n	ɲ	p	pʰ	pʼ	q	qʰ	qʼ	r	s	t	tʰ	tʼ	u	uː	w	χ	j

Referințe

1. ^ ***a*** ***b*** en Lewis, M. Paul, ed. (2012). „Aymara, Southern”. *Ethnologue: Languages of the World* (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=ayc) (ed. 16). Dallas, Tex.: SIL International. Accesat în 12 martie 2012.
2. ^ ***a*** ***b*** en Lewis, M. Paul, ed. (2012). „Aymara, Central”. *Ethnologue: Languages of the World* (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=ayr) (ed. 16). Dallas, Tex.: SIL International. Accesat în 12 martie 2012.
3. ^ ***a*** ***b*** es „Nueva Constitución Política Del Estado” (http://bolivia.justia.com/nacionales/nueva-constitucion-politica-del-estado/primera-parte/titulo-i/capitulo-primero/). 7 februarie 2009. Accesat în 13 martie 2012. „Artículo 5 I. Son idiomas oficiales del Estado el castellano y todos los idiomas de las naciones y pueblos indígena originario campesinos, que son el aymara, araona, [...] .”
4. ^ ***a*** ***b*** es „Constitución Política del Perú 1993 con reformas hasta 2005” (http://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Peru/per93reforms05.html#titIIcapI). 17 iulie 2011. Accesat în 13 martie 2012. „Artículo 48º Son idiomas oficiales el castellano y, en las zonas donde predominen, también lo son el quechua, el aimara y las demás lenguas aborígenes, según la ley.”
5. ^ en Omniglot (2012). „Aymara (aymar aru)” (http://www.omniglot.com/writing/aymara.htm). Accesat în 12 martie 2012.
6. ^ en Lewis, M. Paul, ed. (2012). „Aymara”. *Ethnologue: Languages of the World* (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=aym) (ed. 16). Dallas, Tex.: SIL International. Accesat în 13 martie 2012.
7. ^ ***a*** ***b*** en Lewis, M. Paul, ed. (2012). „Jaqaru”. *Ethnologue: Languages of the World* (http://www.ethnologue.org/show_language.asp?code=jqr) (ed. 16). Dallas, Tex.: SIL International. Accesat în 12 martie 2012.
8. ^ en Moseley, C., ed. (2007). *Encyclopedia of the world's endangered languages* (http://faculty.ksu.edu.sa/amer%20elzanaty/The%20English%20Books/Linguistics%20books%20and%20encyclopaedia/enc-%20languages.pdf) (PDF). Routledge. p. 669. ISBN 978-0-7007-1197-0. Accesat în 12 martie 2012. „***Jaqaru*** (or ***Cauqui*****) [208]** Peru, Department of Lima, Province of Yauyos, in the villages Tupe, Aiza, and Colca. *Aymaran*. There are about 725 speakers, all of whom are over 20–25 years of age. The language is to be considered endangered.”

9. ^ en Moseley, C., ed. (2007). *Encyclopedia of the world's endangered languages* (http://faculty.ksu.edu.sa/amer%20elzanaty/The%20English%20Books/Linguistics%20books%20and%20encyclopaedia/enc-%20languages.pdf) (PDF). Routledge. p. 669. ISBN 978-0-7007-1197-0. Accesat în 12 martie 2012. „***Cauqui** [208]* Peru, Department of Lima, Province of Yauyos, in the village Cachuy. *Aymaran*. The Cauqui language used to be seen as a dialect of Jaqaru, but nowadays it is more and more considered to be a separate language. With eleven speakers (1998), the language is moribund."
10. ^ es Teodoro Marka M. (2010). „NOCIONES BASICAS DE LENGUA AYMARA" (http://aymara.org/biblio/diccio_tarapaca.pdf) (PDF). Accesat în 13 martie 2012.
11. ^ es „La escritura aymara" (http://www.ilcanet.org/ciberaymara/escritura.html). Accesat în 13 martie 2012.

Bibliografie

- en Guzmán de Rojas, I. *Logical and Linguistic Problems of Social Communication with the Aymara People*. Manuscript report / International Development Research Centre, 66e. [Ottawa]: International Development Research Centre, 1985.
- en Hardman, M.J. *The Aymara Language in Its Social and Cultural Context: A Collection Essays on Aspects of Aymara Language and Culture*. Gainesville: University Presses of Florida, 1981. ISBN 0-8130-0695-3
- es Hardman, M.J., Vásquez, J., de Dios Yapita, J. et al.: *Aymara : Compendio de estructura fonológica y gramatical*. 2da edición. La Paz : Instituto de Lengua y Cultura Aymara, 2001. (Biblioteca lengua y cultura andina ; 4) (Versiune PDF gratuită (http://www.ilcanet.org/publicaciones/lib_compendio.html))
- de Hardman, M.J.: *Aymara*. München : Lincom Europa, 2001. (Lincom studies in native American linguistics; 35)
- Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Limbile lumii- Mică enciclopedie*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 18

Legături externe

- en Ethnologue: Aymara (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=ayr)
- es Aymara Uta: Una lengua, una cultura y un pueblo (http://www.aymara.org/)
- es Lenguandina: Diccionario Aymara - Castellano (http://www.lenguandina.org/index_aymara.php)
- es Nicanor Apaza Suca, Dionisio Condori Cruz, Maria Nelly Ramos Rojas: Yatiqirinaka Aru Pirwa - Qullawa Aymara Aru. Dicționar Aymara-Spaniol și Spaniol-Aymara cu definițiile cuvintelor în Aymara (http://portal.perueduca.edu.pe/Docentes/xtras/pdf/dicc_aymara.pdf) (PDF, 8,9 MB)

Adus de la https://ro.wikipedia.org/w/index.php?title=Limba_aimara&oldid=12871939

Ultima editare a paginii a fost efectuată la 31 mai 2019, ora 01:43.

Acest text este disponibil sub licența Creative Commons cu atribuire și distribuire în condiții identice; pot exista și clauze suplimentare. Vedeți detalii la Termenii de utilizare.